REFLECȚII PRIVIND STATUTUL DE OBSERVATOR AL AUTONOMIEI PALESTINIENE ÎN ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE

Nicolae OSMOCHESCU,
doctor în drept, profesor universitar (USM)

REZUMAT

Prezentul articol este o încercare de a analiza calitatea de subiect de drept internațional public și de membru al organizațiilor internaționale a popoarelor sau națiunilor, care luptă pentru eliberarea națională prin prisma recentei Rezoluții a Adunării Generale a ONU (nr.67/19 din 29.11.2012) privind acordarea Palestinei a statutului de stat observator, nemembru al ONU. În special, sunt analizate drepturile care le obține Palestina, în noua sa calitate, în sistemul ONU.

Cuvinte-cheie: subiect de drept internațional public, entitate, națiune care luptă pentru eliberarea națională, formațiune de tip statal, stat suveran, stat nemembru, statut de observator, Adunarea Generală a ONU, Rezoluția Adunării Generale a ONU.

SUMMARY

In this Article the author attempts to analyze the qualification of the subject of the Public International Law, and of the member of international organizations of the population or nations which fight for national liberation – in the light of the recent United Nations General Assembly Resolution 67/19 from 29.11.2012 which decided to accord to Palestine non-member observer State status in the United Nations, without prejudice to the acquired rights, privileges and role of the Palestine Liberation Organization in the United Nations as the representative of the Palestinian people, in accordance with the relevant resolutions and practice. In particularly, the new rights acquired by Palestine are analyzed.

Key-words: subject of the international public law, entity, a nation fighting for national liberation, formation of state type, sovereign state, non-member state, observer status, UNO National Assembly.

Recent, în 29 noiembrie 2012, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, principalul for politico-juridic al celor 193 de state-membre, prin Rezoluția sa nr.67/19 cu 138 de voturi pro, 41 de abțineri și 9 voturi împotrivă a modernizat statutul juridico-politic de observator al Autonomiei Palestiniene în Organizația Națiunilor Unite (ONU), ridicându-l de la gradul de „entitate" la gradul de „stat observator nemembru".

Este o decizie neordinară, chiar de pionierat, având în vedere că Organizația pentru Eliberarea Palestinei (OEP), în calitatea sa de reprezentant legitim al poporului palestinian, popor care luptă pentru eliberarea națională și subiect de drept internațional recunoscut, se bucură de statutul de observator în Organizația Națiunilor Unite (ONU) din 22 noiembrie 1974. Acest statut a fost acordat prin Rezoluția AG a ONU A/RES/3237 (XXIX).

Până în prezent, acest statut a fost acordat de ONU prin Rezoluții ale AG pentru 60 de entități internaționale, în special, pentru organizațiile internaționale interstatale, precum și unele state nemembri (Commonwealth of Independent States (CSI) din 24 martie 1994 (A/RES/48/237), International Criminal Police Organization (Interpol), 15 octombrie 1996 (A/RES/51/1), etc.). Așadar OEP, mai târziu, din 7 iulie 1998 (A/RES/52/250)[1], Autonomia Palestiniană se bucură de mai multe decenii de statutul de observator în ONU.

Anterior în ONU de statutul de „*stat observator nemembru*" permanent se bucura o singură entitate internațională recunoscută unanim pe arena internațională, și anume, Sfântul Scaun (Vaticanul). Acest statut a fost acordat în 6 aprilie 1964 și din 1 iulie 2004 (A/RES/58/314), prin Rezoluția AG ONU la recomandarea Consiliului de Securitate – Sfântul Scaun obține toate drepturile de membru, exceptând dreptul la vot.

Evoluția statutului de observator al Palestinei este următoarea:

– 22 noiembrie 1974, prin Rezoluția Adunării Generale 3237 (XXIX) obține statutul de observator nu ca stat, ci ca „entitate" pentru Organizația pentru Eliberarea Palestinei (OEP);

– 9 decembrie 1988, prin Rezoluția Adunării Generale A/RES/43/160[2] obține dreptul circulării comunicărilor fără intermediari, ca entitate;

–15 decembrie 1988, prin Rezoluția Adunării Generale A/RES/43/177[3] desemnarea „Palestinei" (nu se mai utilizează în ONU termenul „Organizația pentru Eliberarea Palestinei");

– 7 iulie 1998, prin Rezoluția Adunării Generale A/RES/52/250 dobândește dreptul de a participa la discuții generale și alte drepturi adiționale;

– în sfârșit, în 29 noiembrie 2012, prin Rezoluția Adunării Generale 67/19 obține statutul de stat observator.

În trecut, toate încercările acestei entități internaționale OEP – recunoscute pe plan internațional de foarte multe state suverane (toate membre ONU) au eșuat. Și la votarea acestei Rezoluții nu toate statele s-au pronunțat „pro". Din cele 193 de state-membre ale ONU „contra" au votat state cu o mare pondere și autoritate pe arena internațională, precum SUA, Canada, Republica Cehă, Israel și alte state. Republica Moldova s-a abținut.

Rezoluția AG a ONU prin care Palestina obține statutul de stat observator al ONU ridică în fața specialiștilor de drept internațional o serie de probleme noi, care urmează să fie analizate anume prin prisma acestei rezoluții ca o normă de drept intern al ONU, cu un puternic efect nu numai în cadrul ONU și în relațiile cu organele principale permanente ale ONU, dar și cu instituțiile specializate ale ONU, cu alte organizații internaționale interguvernamentale, altele decât cele din sistemul ONU, care se bucură și ele de statut de observator. O problemă importantă care nu poate fi neglijată este – *care* noi drepturi și obligații obține Palestina pe arena mondială în raporturile sale *bi-* și *multilaterale* cu statele suverane, cu cele care recunosc acest statut, cu cele care au votat contra și cu cele care s-au abținut?

Pentru a înțelege și a analiza corect problemele ridicate de Rezoluția ONU și de statutul obținut de Palestina, este necesar, fără a intra în detalii, să răspundem la două întrebări fundamentale ale dreptului internațional public contemporan:

– Este Palestina un subiect de drept internațional public recunoscut pe arena internațională?

Răspunsul este unul pozitiv. OEP de mai multe decenii se bucura de o recunoaștere largă ca subiect de drept internațional, însă nu ca un stat suveran, ci ca un popor, națiune care luptă pentru eliberarea națională și formarea unui stat suveran[4]. Dar prin Rezoluția Adunării Generale din 29 noiembrie 2012 Palestina este egalată în drepturi cu Vaticanul – formațiune de tip statal. Deci, Adunarea Generală a ONU a recunoscut Palestina ca formațiune de tip statal.

În Rezoluție se menționează că Autoritatea Palestiniană a obținut succese remarcabile, atingând nivelul unui stat funcțional, un alt motiv este calitatea Palestinei de membru cu drepturi depline în UNESCO, grupul statelor din Asia și Pacific, în Liga Statelor Arabe, Mișcarea de nealiniere, Organizația cooperării statelor islamice, Grupul 77 și China.

Cum este arătat mai sus, Rezoluția nu a avut o susținere unanimă din partea statelor. Unele state s-au abținut, altele au contestat vehement Rezoluția. Interesant că, deși a fost contestată vehement de Guvernul Netanyahu, prim-ministrul Israelului, fostul prim-ministru Ehud Olmert susținea această măsură. Deși era văzută, în general, ca fiind simbolică, Rezoluția a fost adoptată.

Însă concretizăm că drepturile și obligațiile statelor suverane sunt mai largi decât drepturile și obligațiile unei formațiuni de tip statal în calitatea lor (sa) de subiect de drept internațional.

– A doua întrebare – poate un popor care luptă pentru eliberarea națională, are o anumită autonomie, este recunoscut ca subiect de drept internațional, dar nu s-a format ca stat suveran, să obțină și să se bucure de un anumit statut juridic în cadrul organizațiilor internaționale cu caracter universal (ONU), regional sau celor specializate?

Și la a doua întrebare răspunsul este unul pozitiv și incontestabil cu o precizare – „***cu excepția statutului de membru cu drepturi depline***", care este un drept exclusiv al statelor suverane, ca subiecți primari și originali de la care și derivă organizațiile internaționale și în raport cu care ele (organizațiile) sunt secundare. Având un răspuns pozitiv la întrebările de principiu, putem trece la analiza aspectului de bază al problemei noastre, și anume, ce drepturi și obligațiuni a obținut Autoritatea Palestiniană în noua sa calitate de observator permanent al Organizației Națiunilor Unite. Concretizăm, unica organizație internațională a cărui caracter și vocație de universalitate este recunoscută de statele-membre.

Obiectivul studiului este analiza și limitele drepturilor obținute de către Autoritatea Palestiniană, atât în cadrul ONU, în general, precum și în cadrul organelor principale permanente ale acesteia, în raport cu organizațiile din sistemul ONU (instituțiile specializate). Toate aceste drepturi pot fi unite printr-un termen generic – drepturile reprezentative ale Palestinei în ONU.

a) Organizaţiile universale

Organizațiile cu caracter universal sunt deschise pentru participarea tuturor statelor, indiferent de regiunea geografică din care provin. Însă Organizaţia Naţiunilor Unite şi organizaţiile din sistemul ei (instituţiile specializate ONU) sunt până acum singurul exemplu al organizaţiilor universale[5].

În cadrul Organizaţiei Naţiunilor Unite, lupta pentru eliberare şi autodeterminare naţională, în general, este considerată justă şi legitimă din punctul de vedere al dreptului internaţional. În timpul decolonizării, mai multe mişcări de eliberare au obţinut statutul de observator în cadrul Organizaţiei. După cum afirmă autorul capitolelor respective ale „Dreptului internaţional public": „Admiterea la lucrările ONU [în calitate de observator], alături de statele-membre, constituie o recunoaştere a legitimităţii luptei naţiunilor pentru eliberare"[6].

Ca să adere la ONU, un stat trebuie să accepte toate obligaţiile care reies din actul constitutiv şi să fie „un stat iubitor de pace" (cap. II al Cartei)[7]. Putem presupune că această regulă este comună pentru majoritatea organizaţiilor internaţionale, şi că ea se referă şi la po-

poarele şi naţiunile în calitatea lor de observatori sau membri asociaţi. Aceştia trebuie să activeze în conformitate cu actele organizaţiei, scopurile, principiile şi obiectivele ei politice, economice, culturale etc. De cele mai dese ori, mişcările de eliberare participă la lucrările organizaţiilor (mai ales în ceea ce priveşte soarta proprie) în calitate de observatori sau membri asociaţi, însă la unele organizaţii regionale pot fi admise ca membri cu drepturi depline.

În atitudinea sa faţă de unele mişcări de eliberare sau altele şi formarea deciziilor în acest domeniu, ONU deseori intră în cooperare cu unele organizaţii regionale. Un exemplu poate fi Rezoluţia 43/160 a Adunării Generale ONU cu privire la statutul de observator al mişcărilor de eliberare naţională recunoscute de Organizaţia Unităţii Africane şi/sau Liga Statelor Arabe din 9 decembrie 1988[8].

Reprezentanţii mişcărilor de eliberare au posibilitate de a participa cu statut de observator şi la organizaţiile în cadrul Naţiunilor Unite, cum ar fi UNESCO. Acum există 19 instituţii specializate ale ONU: FMI, OMS, OIM etc. [9].

b) Organizaţiile regionale

Tratatele regionale sunt tratatele încheiate între statele unei anumite regiuni geografice. Anume aşa caracter au actele constitutive ale anumitor organizaţii. Ca exemple putem menţiona acordurile încheiate în cadrul CSI, Tratatul de la Roma cu privire la CEE din 1957. O semnificaţie deosebită conferă acestei noţiuni Carta ONU, care admite existenţa acordurilor regionale pentru rezolvarea problemelor legate de menţinerea păcii, care sunt potrivite acţiunilor regionale, cu condiţia că asemenea acorduri sunt compatibile cu scopurile şi principiile ONU (art. 52)[10]. Putem menţiona interesul comun de cooperare economică ca factor de unire a statelor în organizaţiile regionale[11], de exemplu interesul Republicii Moldova în CEMN.

În cap. VIII al Cartei ONU, dedicat acordurilor şi organismelor regionale, putem găsi şi alte cerinţe, în afară de compatibilitatea cu scopurile şi principiile ONU: rezolvarea paşnică a diferendelor regionale, implicarea Consiliului de Securitate pentru a folosi asemenea acorduri sau organisme ca instrumente de aplicare a acţiunilor de constrângere, pentru a încuraja menţinerea păcii şi securităţii internaţionale[12].

Un număr mare de organizaţii regionale pot fi recunoscute în calitatea de observator fără controverse între ele: Organizaţia Statelor Americane (OSA), Organizaţia Unităţii Africane (OUA) – transformată în Uniunea Africană (UA), Liga Statelor Arabe (LSA), Comunitatea Statelor Independente (CSI), Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa (OSCE), Consiliul Europei (CE). Totodată, I.I. Lukaşuk aduce aminte de faptul că există şi disensiuni în ceea ce priveşte calitatea de regionalitate a unor acorduri şi organizaţii. Spre exemplu, nu este cu un singur înţeles, dacă OTAN (Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord) este o organizaţie regională, atunci când membri sunt statele din trei continente[13].

Liga Arabă (LSA), în raport cu activitatea mişcărilor de eliberare, este cunoscută în primul rând datorită implicării în soarta poporului palestinian, şi în special a Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei. Spre exemplu, prin Rezoluţia din 9 septembrie 1982 s-a recunoscut OEP în calitate de unicul reprezentant legitim al poporului palestinian. Prin aceeaşi rezoluţie s-a contribuit la soluţionarea paşnică a conflictelor prin cerinţa de a respecta dreptul tuturor statelor din regiune la dezvoltarea paşnică[14]. OEP este membru al LSA cu drepturi depline din 1976.

Organizaţia Unităţii Africane (OUA) la fel este cunoscută ca o entitate internaţională acordând ajutorul permanent, material şi moral (diplomatic) mişcărilor de eliberare din Africa, cum ar fi, popoarele din Guineea-Bissau, Angola, Mozambic, Zimbabwe. Anume Organizaţia dată a iniţiat acţiunea în Curtea Internaţională de Justiţie cu privire la ocupaţia Namibiei de către Africa de Sud[15]. Trebuie de menţionat că sprijinirea popoarelor coloniale în lupta lor pentru eliberare a fost unul din principalele obiective ale OUA la începutul activităţii sale[16]. Mai mult ca atât, în cadrul Organizaţiei a fost înfiinţat Comitetul pentru Eliberare. Putem menţiona funcţiile Comitetului: asistenţa militară, financiară şi logistică, instrucţiile, servicii publicitare, organizarea conferinţelor şi alte activităţi de întreţinere a mişcărilor de eliberare pe care OUA le-a recunoscut. În afară de coordonarea luptelor pentru eliberare şi ajutorul statelor în proces de formare, Comitetul pentru Eliberare acordă ajutorul juridic, apărând interesele statelor care deja au obţinut independenţa[17].

OUA a fost înfiinţată la 25 mai 1963 şi a încetat activitatea în 2002, fiind înlocuită de Uniunea Africană[18]. Aceasta din urmă, la care participă mai multe state care au obţinut independenţa în cadrul luptei contra dominaţiei coloniale şi regimurilor rasiste, în actul său constitutiv (semnat la Lome, 11 iulie 2000) prevede respectarea integrităţii teritoriale a statelor-membre şi nu conţine menţiuni separate în ceea ce priveşte mişcările de eliberare, însă pune ca unul din obiectivele principale cooperarea între toate statele şi toate popoarele statelor-membre[19].

Noi menţionăm şi organizaţiile subregionale (cu caracter tehnic, economic, politic), cum ar fi Cooperarea Economică a Mării Negre[20]. Am menţionat mai sus că Palestina este oficial membru cu drepturi depline în mai multe organizaţii internaţionale regionale, dar şi UNESCO. Oficial, conform datelor ONU la 29.11.2012 Palestina este recunoscută de 132 de state-membre ale ONU ca statul Palestina.

Astfel, personalitatea juridică a popoarelor şi na-

ţiunilor care luptă pentru autodeterminare este confirmată prin participarea lor la organizaţiile internaţionale, însă anume modurile de participare, între care calitatea de observator este cea mai răspândită, confirmă caracterul limitat al relaţiilor lor cu alţi subiecţi de drept internaţional.

Dreptul la reprezentare

După cum am menţionat, mişcările de eliberare în calitate de state în proces de formare au dreptul să fie reprezentate pe plan internaţional, în special cu scopul încheierii acordurilor şi tratatelor.

Pentru a exercita reprezentarea diplomatică în scopul încheierii tratatelor, persoana trebuie să prezinte depline puteri. Ambele Convenţii cu privire la tratatele internaţionale în art. 7[21] cer ca pentru a negocia şi a semna un tratat, reprezentanţii urmează să prezinte depline puteri, sau din practica internaţională trebuie să reiasă că aceste persoane sunt reprezentanţii statului respectiv sau organizaţiei respective. Comentariile oficiale ale Conceptului Convenţiei (1969) indică faptul că deplinele puteri ar fi de dorit şi în conformitate cu practica, și uzanțele internaționale[22]. În cazul în care o acţiune în conformitate cu negocierile sau încheierea tratatului a fost îndeplinită de către o persoană care nu poate fi considerată reprezentant al unui stat sau al unei organizaţii, această acţiune trebuie să fie confirmată de către acest stat sau această organizaţie, altfel este considerată nulă şi nu va produce nici un efect juridic[23].

Deplinele puteri (*full powers*) înseamnă documentul emis de autoritatea competentă a statului contractant sau organul competent al organizaţiei contractante şi stabileşte o persoană sau persoane împuternicite să reprezinte entitatea internaţională la negocieri, să adopte sau să autentifice textul tratatului, sau să exprime acordul ca statul sau organizaţia să fie legat(ă) de tratat, sau să îndeplinească oricare alt act în conformitate cu negocierile şi încheierea tratatului[24]. În Comentariile la Conceptul Convenţiei cu privire la dreptul tratatelor, încheiate între state, este stipulat că în textele precedente au fost menţionate asemenea elemente ca scrisoare sau telegramă, în calitate de avertismentul acordării deplinelor puteri, însă ele au rămas în domeniul tradiţiilor practice[25].

În situaţia poporului sau naţiunii care luptă pentru autodeterminare, legitimitatea reprezentării depinde, în primul rând, de recunoaşterea din partea subiecţilor care participă la negocieri şi de dorinţa lor să accepte reprezentanţii mişcării de eliberare în această calitate.

În ceea ce priveşte reprezentarea statelor, există persoanele împuternicite să reprezinte statul propriu în toate sau în unele activităţi pentru încheierea tratatelor, fără necesitatea prezentării drepturilor depline, enumerate în paragrafele 2 ale ambelor Convenţii: şefii statelor şi guvernelor, miniştrii afacerilor externe, şefii misiunilor diplomatice şi reprezentanţii acreditaţi la conferinţele sau organizaţiile internaţionale[26]. Însă organizaţiile internaţionale nu se bucură de aceeaşi posibilitate[27]. Putem presupune că nici persoanele ocupând statuturile similare în organele de putere *cvasistatală* ale naţiunilor şi popoarelor care luptă pentru autodeterminare nu se bucură de dreptul de reprezentare nestipulată, şi fiecare caz capătă o soluţie proprie, desigur, cu respectarea regulilor cutumiare în acest domeniu.

Trebuie de menţionat că în mai multe cazuri o mişcare de eliberare a fost reprezentată la negocieri de către o comisie sau un consiliu dedicat problemei sale, care a încheiat tratatele internaţionale din numele mişcării. Ca exemplu poate servi Consiliul ONU pentru Namibia[28].

În trecut, existau practic misiuni diplomatice permanente ale mişcărilor de eliberare pe teritoriul statelor care le-au recunoscut, însă cu denumiri de birouri sau oficii. Ele şi reprezentanţii aveau un anumit grad de imunitate, privilegii, dar nu au fost recunoscuţi oficial în calitate de agenţi diplomatici. Însă, cu timpul, numărul statelor în care au fost instituite misiunile popoarelor şi naţiunilor luptând pentru eliberare a crescut considerabil, şi ele au obţinut statutul de adevărate misiuni diplomatice, iar reprezentanţii au primit statutul şi imunităţile egale cu cele ale ambasadorilor statelor suverane[29].

Astfel, reprezentanța Autorității Palestiniene în Taşkent, Uzbekistan avea numirea oficială de Ambasada Statului Palestina, iar Ambasadorul palestinian a ocupat și funcția de Decan al Corpului Diplomatic. Putem presupune că reprezentarea mişcărilor de eliberare se aseamănă, în mare măsură, cu reprezentarea statelor, organizaţiilor şi subiecţilor netipici ai dreptului internaţional. Uneori pot fi reprezentaţi de unele organisme internaţionale create pentru a soluţiona conflictele cu participarea lor, însă la fel au dreptul de a trimite şi de a primi reprezentanţi, de a institui misiunile diplomatice permanente. Reprezentarea popoarelor şi naţiunilor care luptă pentru independenţă şi autodeterminare naţională este un element atât de important al relaţiilor lor cu alţi subiecţi şi, în special, a încheierii sau aderării la tratatele internaţionale, încât a fost considerat ca o instituţie aparte.

În concluzie, putem afirma că Organizația Națiunilor Unite a acordat Palestinei statutul de stat nemembru al ONU oficial fiind recunoscut statutul de stat în procesul de consolidare. Acest statut ridică relațiile *bi-* și *multilaterale* ale Palestinei, drepturile și obligațiile acesteia la un nivel și un grad mai avansat, atât în relațiile internaționale, cât și în cadrul sistemului ONU.

Statutul de „stat observator nemembru" al ONU poate și inevitabil va produce noi și importante efecte politico-juridice pe arena internațională. Principalul

din ele poate fi avizarea pozitivă de către Consiliul de Securitate al ONU a cererii depuse de către statul Palestina cu privire la primirea acestui stat în calitate de membru cu drepturi depline al ONU, cererea fiind depusă şi înregistrată la Secretariatul ONU în 23 septembrie 2011.

Note:

[1] Palestina şi Ordinul Suveran al Cavalerilor de Malta în prezent nu sunt recunoscute de către Organizaţia Naţiunilor Unite ca state, ci numai ca entităţi.

[2] http://www.un.org/documents/ga/res/43/a43r160.htm.

[3] http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/146E6838D505833F852560D600471E25

[4] Pentru detalii vezi: Martîniuc-Dediu C., Osmochescu N., *Subiecţii de drept internaţional public contemporan*, CEP USM, Chişinău, 2008, p.102-112.

[5] Burian A., Balan O., Suceveanu N., [et.al.]: red.-coord. A. Burian, *Drept internaţional public*, ed. a IV-a, revazută şi adăugată. Chişinău, s.n., 2012, p.257.

[6] *Ibidem,* p.141.

[7] *Carta Organizaţiei Naţiunilor Unite*, semnată la San Francisco la 26 iunie 1945, în vigoare pentru Republica Moldova din 2.03.1992; *Tratate internaţionale la care Republica Moldova este parte*, Moldpres, Chişinău, 2001, vol. 26, p.5-36.

[8] Resolution 43/160 „Observer status of national liberation movements recognized by the Organization of African Unity and/or the League of Arab States", sursa Internet http://www.un.org/Depts/dhl/res/resa43.htm

[9] Burian A., Balan O., Suceveanu N., [et.al.], *op.cit.,* p.258.

[10] Лукашук И. И., *Международное право. Особенная часть*, БЕК, Москва, 2001, с. 63.

[11] Burian A., Balan O., Suceveanu N., [et.al.], *op.cit.,* p.258.

[12] *Carta Organizaţiei Naţiunilor Unite*.

[13] Лукашук И. И., *op.cit.,* p.226.

[14] Sursa Internet http://www.palestina.ro/

[15] "Organization of African Unity", sursa Internet http://actrav.itcilo.org/actrav-english/telearn/global/ilo/law/oau.htm

[16] "Organizaţia Unităţii Africane – prezentare generală (I)", sursa Internet http://athenian-legacy.com/2009/02/organizatia-unitatii-africane-prezentare-generala/

[17] "Nyerere, the Organization of African Unity and liberation", sursa Internet //www.pambazuka.org/en/category/features/59501.

[18] "Organizaţia Unităţii Africane – prezentare generală (I)", sursa Internet http://athenian-legacy.com/2009/02/organizatia-unitatii-africane-prezentare-generala/

[19] "The Constitutive Act", sursa Internet "African Union" http://www.africa-union.org/root/au/index/index.htm

[20] Burian A., Balan O., Suceveanu N., [et.al.], *op.cit.*, p.258.

[21] Convenţia de la Viena din 1969 cu privire la dreptul tratatelor. Adoptată 23.05.1969, în vigoare pentru Republica Moldova din 25.02.1993, în *Tratate internaţionale la care Republica Moldova este parte*, Moldpres, Chişinău, 1998, vol. 4, p.53-86; Convenţia de la Viena din 1986 cu privire la tratatele încheiate de organizaţiile internaţionale. Materialele Comisiei pentru dreptul internaţional. A/CONF.129/15, p. 398-437. (site specializat //www.daccess-sdds.un.org).

[22] "Draft articles on the Law of Treaties with commentaries,adopted by the International Law Commission at its Eighteenth Session", sursa Internet http://untreaty.un.org/cod/diplomaticconferences/lawoftreaties-1969/docs/english/confdocs/a_conf_39_ilcdraftart.pdf

[23] Convenţia de la Viena din 1969 cu privire la dreptul tratatelor. Convenţia de la Viena din 1986 cu privire la tratatele încheiate de organizaţiile internaţionale sursa Internet: http://www.taiwandocuments.org/vienna03.htm

[24] *Ibidem*.

[25] Draft articles on the Law of Treaties with commentaries,adopted by the International Law Commission at its Eighteenth Session, sursa Internet http://untreaty.un.org/cod/diplomaticconferences/lawoftreaties-1969/docs/english/confdocs/a_conf_39_ilcdraftart.pdf

[26] Convenţia de la Viena din 1969 cu privire la dreptul tratatelor.

[27] "Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations", sursa Internet: http://www.taiwan-documents.org/vienna03.htm

[28] "Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations", sursa Internet: http://www.taiwan-documents.org/vienna03.htm şi Convenţia asupra dreptului mării. Adoptată în 1982, în vigoare din noiembrie 1994, Rezoluţia Adunării Generale ONU, docA/Conf. 62/122. – United Nations: Treaty Series, 1983. – 316 p.

[29] Burian A., Balan O., Suceveanu N., [et.al.], *op.cit.*, p.138.